

WOJCIECH JAN CHMIELEWSKI*

TUSCANY AS NEIGHBOURHOODS
OF SPATIAL STRUCTURESTOSKANIA JAKO SĄSIEDZTWA
STRUKTUR PRZESTRZENNYCH

Abstract:

The article concerns the issues connected with design and implementation of new public and commercial investments in the context of existing spatial structures of highest cultural value, implemented in small towns of Tuscany. Spatial structure is understood as the state of investments, building development or even abandonment of any interference in existing landscape (also agricultural) due to human activity, shaped in latest centuries. In Tuscany, a land slightly different from other Italian regions when it comes to landscape and culture, unusual solutions in modern architecture, which cultivate the relationship with the great tradition, although it might have been designed by architects not necessarily from those parts. What, then, is the nature of this phenomenon and does it have to be necessarily connected with the “genetic” origin of modern architecture, exclusively by local creators. Presented examples contradict this view. The problem, therefore, lies in the sensitivity of an individual!!

Keywords: Italy, Tuscany, architecture of context, natural landscape, cultural landscape

Streszczenie

W artykule poruszono problemy projektowania i realizacji nowych inwestycji publicznych i komercyjnych w kontekście istniejących struktur przestrzennych o najwyższych wartościach kulturowych, realizowanych na terenie niewielkich miejscowości włoskiej Toskanii. Przez strukturę przestrzenną rozumie się tu ukształtowany przez ostatnie wieki stan zainwestowania, zagospodarowania lub wręcz zaniechania jakiegokolwiek ingerencji w istniejący krajobraz, także rolniczy. Na terenie Toskanii, krainy nieco odmiennej pod względem krajobrazowym i kulturowym od pozostałych włoskich regionów, można dostrzec wyjątkowe rozwiązania współczesnej architektury, kultywujące związki ze wspaniałą tradycją, mimo że jest ona projektowana niekoniecznie przez architektów pochodzących z tego regionu. Na czym zatem polega ten fenomen i czy musi być koniecznie związany z „genetycznym” pochodzeniem architektury współczesnej wyłącznie od rodzimych twórców? Zaprezentowane przykłady przeczą temu pogładowi, a problem sprostowadza się raczej do indywidualnej wrażliwości.

Słowa kluczowe: Włochy, Toskania, architektura kontekstu, krajobraz naturalny, krajobraz kulturowy

DOI: 10.4467/2353737XCT.15.065.3865

* D.Sc. Ph.D. Arch. Wojciech Jan Chmielewski, Institute of Architectural Design, Faculty of Architecture, Cracow University of Technology.

Tuscany is a place where there is an immense conglomeration of architectural and urban spatial structures, but also natural landscape ones, which coexist in harmony. The former, which have the highest cultural value, form today functionally, spatially and compositionally restricted cities or centres of historic towns, guarded by national or international decrees. Their spatial structure are not subject to further territorial development, they are finished, filled with buildings and public functions, be it open or closed. Today they function in almost exactly the same manner as centuries ago: densely built-up residential areas, pedestrian traffic, services enclosed within private houses. They function as bedrooms and workplaces for their inhabitants. Buildings which are outstanding in terms of architecture and function were often used as seats of governing bodies, secular and clerical, as even today, although in a limited capacity, because spiritual authorities had the necessity to give them up to the public. Together with historic buildings, public spaces strongly connected with them – today bursting at the seams because of great cognitive interest of modern society.

Such state will probably not cease to exist and the pressure to satiate modern needs in such places is tremendous. Service of intensive tourist traffic, with its needs and requirements is one of the aspects of unavoidable adaptation of restricted historic structures. The second aspect, equally important is the increasing value of real estate within the structures and in their immediate proximity, which triggers the pressure of development in the neighbourhood because of the lack of rigorous restrictions, both administrative and cultural. The value of the remaining unused and developed plots in this place increases automatically, together with the increase in the global economic situation. This is a field of interest for developers, town councils, but also a challenge for architects.

In such situations, the architect is interested mainly in the quality of spatial and architectural solutions implemented in the direct or indirect vicinity of the most valuable town complexes. This aspect of architect's work will be further looked upon on the example of a few smaller Tuscan towns, regarded as the most valuable in the region, such as **San Gimignano, Volterra or Colle di Val D'Elsa**. The towns, with a fixed population of ca. 20,000 are of middle size when Italy is considered. Their extraordinary location within the local landscape forms compositions of rare beauty, but at the same time renders any new investments in their immediate vicinity. They are usually implemented with the respect of unwritten rules, but also the awareness of existing cultural and landscape conditions. The rules are respected if there is a lack of accumulated cultural values, and landscape is the only present value, such as the small town of Bargino near Florence, where we can find modern architecture, connected with cultivation and culture of the *chianti* wine.

When it comes to history and landscape, Tuscany presents itself as a land slightly different from other Italian regions with a retained culture and identity. Country with predominance of specialized agriculture, full of vineyards and olive groves, and consequently – wine and olive oil, without which the Tuscans cannot imagine their family and social life. It can be said that the towns were indeed created for the enjoyment of life – organisms that function exceptionally well, both in social and spatial sense, especially the smaller ones, which retain the human scale. Their basic, original function was protection from outside, sometimes even neighboring aggressor. However, the dominant agricultural professions extensively contributed, as it seems, to formation of the ability of people to cooperate in broader fields, among others, cooperation between particular city-states. “In towns, le contrade or neighbourhoods trigger local patriotism and civic pride through diverse traditions and celebrations – this reinforces the feeling of membership in a community” [6, p. 16]. And the places are self-reliant organisms with city-state systems. Their lineage can be probably traced back to local governing bodies of the mediaeval times, which shaped the friendly nature of local denizens, who are condemned to cooperation and tolerance behind the closed city walls. Consequently, certain attitudes were shaped, which had nothing in common with the aggressive Romans, who colonized the lands of the modern Tuscany. There are more mementos, however, of ancient Etruscans, excavated and accumulated in modern times in the world's biggest collection of Etruscan sculpture, in

Museo Etrusco Guarnacci in Volterra. Indigenous inhabitants of this land were able to respect the distant ancient culture, drawing on what might be useful for them. An example is an ancient Roman theatre from 1st century B.C., which lies outside the city walls of Volterra and can be regarded as one of the best preserved in Italy. There is so much left from the original remains, that a full reconstruction of the theatre is possible and thus reminds us of the ancient culture which was present on this land.

Many of those positive features of local communities remains until today in their public life. It translates into decisions of councils in many fields, especially where citizens take part in decision-making, which in turn affect planning decisions and investments in Tuscan towns, where controversies can arise concerning commercial and large size buildings, including residential, and cultural ones. Apart from particular local conditions, which were not made completely clear to me during my academic trip, the problem that interests me, in terms of my profession, is the quality of spatial and architectural solutions proposed in those towns.

Let us consider the example of the multi-functional complex of commercial building development of the quarter located near the historic city gate of San Gimignano Porta San Giovanni. New complex of residential and commercial buildings with a vast courtyard, partly open towards Piazza Martir Montemaggio, is located between Via Bacchanale and Via Vecchia, which run along the natural protuberances of land. It does not prevent from maintaining a uniform height of buildings and character of architecture while the complex has diverse purposes – residential (of high standard) and the Coop supermarket (Coop Centro Italie Supermercato S. Gimignano), which is a joint undertaking of many local shareholders. The board of the joint investment appoints an architecture company to implement the investment. Local colour of the architecture of the complex is the requirement of the governing bodies, but also the board of Coop. It is expressed, among others, through using ceramic brick of a certain hue in buildings' elevations. Through shaping and lack of architectural detail in windows and finials it directly alludes to nearby mediaeval town and its building development. The characteristic of works of architecture of the previous period was and is the dominance of only the most essential functional elements – walls, finials, windows, also the implemented architectural sculpture. This language of architecture was repeated in modern times. Built into residential housing development, a supermarket does not “shout”, does not strike with its global commerce, because it does not possess an individual architectural definition, there is just a ground floor, which it occupies, together with the residential part, neighbouring a public car park, in the same manner as for smaller shops along the adhering traffic routes. This small quarter of residential housing with a courtyard partly open onto the buildings of the mediaeval city superbly utilizes the considerable visible difference in the natural landform features. It hides cubic capacity of the establishment, on whose roof there is public space – the surface of courtyard of residential housing complex (Illustrations 1, 2).

Modern architectural interference in a historic centre of a town on a similar scale is visible in the Town Museum in Volterra. Indisputably it fills the empty slot left after building development, and currently serves a different function than the neighbouring buildings. The modern architectural articulation is important, as well as the building material of the elevation. Ceramic brick is dominant, with a distinct hue of brown – it is the only material of elevation surfaces, as it is in nearby houses, however with a contemporary, slightly post-modern architectural theme and detail, a little sophisticated and artificial, but with simple geometry. The building is still under construction and the upper elevation is not completely shaped, but even now it has already discreetly inscribed itself into the existing building development of the town. (Illustrations 3, 4)

Colle Fabrichina presents an architectural intervention on a larger scale. It is a complex of buildings erected on the plot of a former industrial development. It was designed by Jean Nouvel and is located in a small town of Colle di Val D'Elsa in the heart of Tuscany. The program of investment promotes revitalization of the central structure of the city with the participation of inhabitants, entrepreneurs and public and private institutions. Colle Spa promotes the complex intervention, a joint venture with the majority of public capital controlled by the local government, with the participation

of an interdisciplinary research group, whose task is to perform a territorial analysis of development of cities, draw up marketing strategies, take care of communication, monitoring, administration and legal representation, as well as public promotion and participation of inhabitants [10]. The project called Colle Factory occupies the space of ca. 30 hectares (which encompass the historic centre Colle Alta and the town centre Colle Bassa) and consists of an integrated set of public and private interventions, whose aim is to restore and reinforce the existing architectural and urban structures, and to resume trading and services in the area. Physical regeneration of town structures is based on the determining function of the town square, designed by Jean Nouvel. It concentrates on the multi-functional structure of Fabbrichina Piazza Arnolfo and connection of the old Colle Alta with the new Colle Bassa. The intention behind the project is that during a lengthy process of implementation of revitalization, the new centre will activate (*attivita*) in a natural way according to a theoretical model of activation, brought to existence during design works, and called Colgirandola¹.

Because of the lengthy economic crisis in the world and in Italy, the program is still in an early phase. Until September 2014 it was possible to begin works on the complex of residential housing of a high standard, located in the immediate neighbourhood of Colle Bassa. The whole urban layout and the new town square still remain at the stage of acquisition of capital shareholders (Illustrations 5-7).

The central building of the complex is a very interesting one in terms of space and architecture – a library with a media library. If we take into consideration only solutions of its design, it must be surmised that a building with dominant size was very interestingly inscribed into the space of the whole layout. Cubic capacity of the whole building is restricted to one floor only, which renders it similar in scale to other architectural designs in the area. The fundamental cubic capacity of the building is raised and supported by one functional element, which hosts the entrance hall and staircase. It also creates a vast roof of the courtyard, which shelters the inhabitants from the Tuscan sun. We are reminded of the history of the place only by the “repeated” factory chimney, which in reality hosts a lift for the disabled. It ostentatiously cuts through the ceramic structure of the vast roof, in which various functions of the library and its media resources are arranged.

One of many charming project themes in the context of existing spatial structures in Tuscany are the quarters of modern wineries, buildings connected with the production, consumption and culture of wine. For 25 years there has existed a construction boom for originally designed vineyards and enotourism is in full bloom, it encourages to immerse oneself in the wine culture in special places, usually not connected with the context of urbanized city structures, but rather with natural landscape. Owners of vineyards commission designs to great architects, such as Frank O’Gehry, Norman Foster, Zaha Hadid, Richard Rogers, Pierre de Meuron, Renzo Piano and Jacques Herzog.

Marchesi Antinori in Bargino near Florence is an unique specimen in this group. It was designed by less widely known architects from Geneva, who worked with the author of the concept of the building, the architect Marco Casamonti. It is a multi-functional commercial building, which connects vast storages of wine in underground cellars with the promotion of chianti wine, luxurious wine shops, clothes shops, restaurant, museum of the Antinori wine clan, offices and underground car parks. The very long building is discreetly located in the natural formation of a hill in central Tuscany, barely visible from the highway, it does not expose its scale with premeditation, as it has great respect for the local landscape. It is an example of contextual architecture in the full sense of the word. Smooth lines of horizontal articulation of the building without any vertical support give the impression of a light, anthropomorphic structure, integrated with the local landscape since the dawn of time. The feeling is intensified by the shaping of the vaults that stretch over the building on the level of the surrounding vineyards. On closer inspection, the whole road,

¹ The model was conceived of in 2006. It is a new method of organizing business activity, handicraft and services, capable of stimulating visits, shopping and use of space, both for the people who live in the city and the visitors.

service and commercial traffic enters the underground level with additional daylight through open, circular windows on the level of plantations (Illustrations 8, 9).

In architectural and urban solutions discussed in this article, spatial structure of the natural undulating Tuscan landscape was treated as valuable cultural structure. And in itself it probably functions in consciousness of normal people, inhabitants of the region, but also the people who take part in the investments of different kinds. Both those and other architectural solutions which I have encountered prove this point. The inspection of those solutions gives an impression that in the mentality of Tuscans it does not matter whether the redevelopment is connected with the existing urban structure or natural landscape. It is the same cultural landscape, with human interference or without it, but equally subject to preservation and subtle transformations.

Mario Botta, a Swiss architect born in Mendrisio advocated the brutal view that “Architecture is a violation of landscape; it cannot be simply integrated, it must create a new balance”. In this spirit, he designed his buildings. The abovementioned works of architecture and urban and architectural project, superbly convey this view. It was uttered many years ago, but has had an increasing number of advocates in the world of modern architecture, reminding of the necessity of people to guard this environment, from which they are inseparable. There is a natural, local landscape and within it – architecture, which is never on its own!

Toskania jest miejscem szczególnego nagromadzenia struktur przestrzennych architektoniczno-urbanistycznych, jak i naturalnych krajobrazowych, wyjątkowo harmonijnie koegzystujących ze sobą. Te pierwsze, o największych wartościach kulturowych, tworzą dziś przeważnie zamknięte pod względem funkcjonalno-przestrzennym i kompozycyjnym miasta lub centra miast historycznych chronionych dekretami krajowymi lub międzynarodowymi. Ich struktury przestrzenne nie podlegają już dalszemu rozwojowi terytorialnemu, są skończone, wypełnione obiektami i funkcjami publicznymi, otwartymi i zamkniętymi. Dzisiaj funkcjonują niemal w ten sam sposób jak przed wiekami – dominują zabudowa zwarta, ruch pieszy, wbudowane usługi w obiekty mieszkalne. Wykorzystywane są jako sypialnie i miejsca pracy dla stałych mieszkańców. Obiekty wyjątkowe pod względem architektury i funkcji najczęściej związane są ze sprawowaną władzą świecką i duchową (choć w ograniczonym zakresie, bowiem władza duchowa z konieczności oddała je w posiadanie publiczne). Historycznym budowlom towarzyszą silnie z nimi związane przestrzenie publiczne, dziś pękające w szwach ze względu na ogromne zainteresowanie poznawcze współczesnego człowieka.

Taki stan będzie trwał prawdopodobnie w nieskończoność, a presja na zaspokojenie współczesnych potrzeb w tych miejscach jest ogromna. Obsługa intensywnego ruchu turystycznego ze swoimi wymaganiami to jeden aspekt nieuniknionej adaptacji zamkniętych struktur historycznych. Drugim, równie ważnym, jest rosnąca wartość nieruchomości w samych strukturach, ale także w ich najbliższym otoczeniu, powodująca presję sąsiedzkiego rozwoju ze względu na brak tak ścisłych ograniczeń, zarówno administracyjnych, jak i kulturowych. Wartość wolnych jeszcze i zabudowanych już lokalizacji rośnie tu w sposób automatyczny wraz ze wzrostem ogólnej koniunktury. To pole do działania dla developerów, władz gminnych, ale także wyzwanie dla architektów.

W takich sytuacjach architektka interesuje przede wszystkim jakość rozwiązań przestrzennych i architektonicznych realizowanych w bezpośrednim lub pośrednim sąsiedztwie najcenniejszych zespołów

miejskich. Ten aspekt jego pracy prześledzimy na przykładzie kilku mniejszych miast włoskich w rejonie Toskanii, uznanych jednak za najcenniejsze w tym rejonie Włoch, jak **San Gimignano**, **Volterra** czy **Colle di Val D'Elsa**. Miasta te, o stałej liczbie ludności w granicach dwudziestu tysięcy mieszkańców, są miejscowościami średniej wielkości we Włoszech. Ich wyjątkowe położenie w lokalnym krajobrazie tworzy kompozycje o niebywałym uroku, ale też tworzy trudne uwarunkowania dla nowych inwestycji kubaturowych w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Są one realizowane przeważnie z poszanowaniem niepisanych reguł, a także ze świadomością istniejących realiów kulturowych i krajobrazowych. Przestrzega się ich nawet przy braku nagromadzonych wartości kulturowych, a jedynie dla samego rodzimego krajobrazu, jak np. w niewielkiej miejscowości **Bargino w rejonie Florencji**, gdzie powstała nowoczesna architektura związana z uprawą i kulturą picia wina *chianti*.

Toskania jawi się jako kraina nieco odmienna pod względem historycznym i krajobrazowym od innych włoskich regionów o utrwalonej kulturze i tożsamości. Kraina z przewagą wyspecjalizowanego rolnictwa, region pełen plantacji winorośli i gajów oliwnych, a więc wina i oliwy, bez których Toskańczycy nie wyobrażają sobie życia rodzinnego i publicznego. Można powiedzieć, że miasta rzeczywiście tworzone tu dla przyjemności ludzi – są to organizmy funkcjonujące wyjątkowo dobrze zarówno pod względem społecznym, jak i przestrzennym, zwłaszcza te mniejsze i małe zachowujące skalę człowieka. Ich podstawową pierwotną funkcją była obrona przed zewnętrznym, czasem nawet sąsiedzkim agresorem. Jednak dominujące tu profesje rolnicze przyczyniły się wydatnie, jak się wydaje, do wykształcenia umiejętności współpracy ludzi na szerszych polach, w tym współdziałania między poszczególnymi miastami-państwami. „W miastach *le contrade*, czyli sąsiedztwa, poprzez różnorakie tradycje oraz uroczystości wyzwalają w ludziach lokalny patriotyzm i dumę obywatelską, która jeszcze mocniej wzmacnia poczucie przynależności do grupy i miejsca” [6, s. 16]. A miejsca te to samowystarczalne organizmy o ustroju miasta-państwa. Swoją rodowód wywodzą zapewne z ustroju gmin miejskich okresu średniowiecza, który ukształtował przyjazne usposobienie zamieszkujących tu ludzi, skazanych na współpracę i tolerancję w granicach zamkniętych murów miejskich. W konsekwencji zostały wypracowane postawy obywatelskie, które nie miały wiele wspólnego z agresywną nacją Rzymian, kolonizujących także tereny Toskanii. Więcej tu jest pamiętek po wcześniej tu przebywających starożytnych Etruskach, wydobytych i zgromadzonych obecnie w największej na świecie (a jednocześnie we Włoszech) kolekcji kamiennej rzeźby etruskiej w Museo Etrusco Guarnacci w Volterze. Rdzenni mieszkańcy tych ziem potrafili uszanować także odległą, antyczną kulturę, czerpiąc z niej to, co dla nich najbardziej przydatne. Przykładem jest starożytny rzymski teatr z I w. p.n.e., położony wprawdzie za murami pierwotnego miasta Volterra, który wszakże może być uważany za jeden z lepiej zachowanych we Włoszech. Z jego oryginalnych szczytków zachowało się tak wiele, że możliwa jest pełna rekonstrukcja wyglądu teatru, przypominająca o istniejącej tutaj antycznej kulturze i dająca pewne wyobrażenie o przeszłości tych ziem.

Wiele z tych pozytywnych cech lokalnych społeczności pozostało do dziś w ich życiu publicznym. Przekłada się to także na decyzje władz gminnych w wielu dziedzinach, zwłaszcza tych, w których mieszkańcy uczestniczą w procedurach decyzyjnych, które mają z kolei wpływ na decyzje planistyczne i inwestycyjne w miastach tokańskich, gdzie kontrowersje mogą dotyczyć zwłaszcza obiektów komercyjnych i wielkogabarytowych, w tym mieszkaniowych, handlowych i kulturalnych. Oprócz szczególnych uwarunkowań lokalnych, których nie poznałem do końca w trakcie studialnego pobytu, interesujący mnie problem (z punktu widzenia mojej profesji) tkwi po prostu w jakości rozwiązań przestrzennych i architektonicznych proponowanych dla tych miejscowości.

Przykładem niech będzie zespół wielofunkcyjnej zabudowy komercyjnej kwartału zlokalizowanego w pobliżu zabytkowej głównej bramy miasta San Gimignano – Porta San Giovanni. Nowy zespół zabudowy usługowo-mieszkalnej z obszernym dziedzińcem, częściowo otwartym do Piazza Martir Montemaggio, znajduje się między ulicami Via Bacchanale i Via Vecchia, biegnącymi w naturalnych pochyłościach terenu. Nie przeszkadza to utrzymać jednolitej wysokości zabudowy i charakteru architektury przy odmiennych sposobach użytkowania zespołu – mieszkalnej o wysokim raczej standardzie i supermarketu Coop (Coop Centro

Italie Supermercato S. Gimignano), czyli wspólnego przedsięwzięcia merkantylnego wielu lokalnych udziałowców. To zarząd tego wspólnego przedsięwzięcia powołuje spółkę architektoniczną do wdrożenia inwestycji. Lokalny koloryt architektury tego zespołu jest wymogiem władz gminy, ale także zarządu spółki Coop. Wyrażony jest m.in. poprzez zastosowanie pełnej cegły ceramicznej w odpowiednim odcieniu w elewacjach budynków. Przez ukształtowanie i brak detalu architektonicznego otworów i zwieńczeń nawiązuje bezpośrednio do nieodległych zabudowań średniowiecznego miasta. Wyróżnikiem obiektów architektury minionego okresu była i jest dominacja jedynie niezbędnych elementów funkcjonalnych – ścian, zwieńczeń otworów, także zastosowanej rzeźby architektonicznej. Ten język architektury powtórzono współcześnie. Wtopiony w zabudowę mieszkalną, apartamentową supermarket „nie krzyczy”, nie razi swoją globalną komercyjnością, bowiem nie ma dla niego odrębnej definicji architektonicznej, a jedynie „zarezerwowany” parter w części zabudowy mieszkalnej sąsiadującej z parkingiem publicznym, tak jak dla mniejszych lokali usługowych wzdłuż przyległych ciągów komunikacyjnych. Ten niewielki kwartał zabudowy mieszkalnej z dziedzicem częściowo otwartym na zabudowę średniowiecznego miasta wspaniale wykorzystuje wydatną różnicę w ukształtowaniu naturalnego terenu. To w niej skrywa kubaturę i sporą powierzchnię supermarketu, na dachu którego jest przestrzeń publiczna – powierzchnia dziedzińca blokowej zabudowy mieszkaniowej (ilustracje 1 i 2).

Inną współczesną interwencją architektoniczną w ścisłym centrum historycznym miast o podobnej skali jest budynek Muzeum Miejskiego w Volterze. Wypełnia niewątpliwie puste miejsce po zabudowie miejskiej, obecnie o odmiennej funkcji niż budynki sąsiednie. Istotne są współczesna architektoniczna artykulacja i materiał budowlany elewacji budynku. Dominuje pełna cegła ceramiczna o odpowiednim odcieniu brązu jako jedyny materiał płaszczyzn elewacyjnych, tak jak w sąsiednich domach, jednak o współczesnych, raczej postmodernistycznych wątkach architektonicznych i takimże detalu, nieco wyrafinowanym i sztucznym, ale o prostej geometrii. Budynek jest jeszcze w budowie i brakuje mu ostatecznie ukształtowanej szczytowej elewacji, ale już teraz wpisany jest dyskretnie w istniejącą zabudowę miasta (ilustracje 3 i 4).

Interwencję urbanistyczną o większej skali prezentuje Colle Fabrichina – zespół komercyjnej zabudowy w miejscu dawnej przemysłowej, którą zaprojektował w 2004 r. francuski architekt Jean Nouvel. Zlokalizowany jest w niewielkiej miejscowości w samym sercu Toskanii – Colle di Val D’Elsa. Program inwestycji promuje rewitalizację centralnej struktury miejskiej z udziałem mieszkańców miejscowości, przedsiębiorców, instytucji publicznych i prywatnych. Promotorem kompleksowej interwencji jest Colle Promocja Spa, joint venture z przewagą kapitału publicznego kontrolowanego przez gminę Colle di Val d’Elsa, z udziałem interdyscyplinarnej grupy roboczej, która zajmuje się analizą terytorialną rozwoju miast, planowaniem marketingowym, komunikacji, monitorowania, kwestii administracyjnych i prawnych oraz promocji publicznej i udziału mieszkańców [10]. Projekt o nazwie **Fabryka Colle** zajmuje powierzchnię około 30 ha, która obejmuje zabytkowe centrum oraz miejskie centrum Colle Bassa, i składa się z zintegrowanego zestawu interwencji publicznych i prywatnych, mających na celu przywrócenie i umocnienie istniejących struktur architektoniczno-urbanistycznych i wznowienie działalności handlowej oraz usługowej na tym terenie. Regeneracja fizyczna struktur miejskich oparta jest na determinującej funkcji placu miejskiego zaprojektowanego przez Jeana Nouvela. Koncentruje się na wielofunkcyjnej strukturze Fabrichina Piazza Arnolfo i powiązaniu starego Colle Alta z nowym Colle Bassa. Projekt zakłada, że podczas dłuższego procesu realizacji rewitalizacji nowe centrum uaktywni się (*attività*) w sposób naturalny według teoretycznego modelu aktywizacji zrodzonego w trakcie prac projektowych, nazwanego *Colgirandola*².

Ze względu na przedłużający się kryzys gospodarczy w świecie, także we Włoszech, program jest we wstępnej fazie realizacji. Do września 2014 r. zdołano jedynie rozpocząć realizację zespołu zabudowy mieszkaniowej o wysokim standardzie, zlokalizowanej w bezpośrednim sąsiedztwie *Colle Bassa*. Całe

² Model ten zrodził się w 2006 r. Jest to nowy sposób organizowania działalności gospodarczej, rzemiosła i usług, zdolny do stymulowania wizyt, zakupów i wykorzystanie przestrzeni, zarówno dla tych, którzy mieszkają w mieście, i dla tych, którzy są w nim tylko przejazdem.

założenie urbanistyczne, jak i nowy plac miejski pozostają nadal na etapie akwizycji udziałowców kapitałowych (ilustracje 5–7).

Bardzo interesujący pod względem przestrzennym i architektonicznym wydaje się centralny budynek nowego centrum – Biblioteka-Mediatka. Oceniając jedynie jego rozwiązania projektowe, trzeba stwierdzić, że obiekt o dominujących gabarytach został bardzo pomysłowo wpisany w przestrzeń całego założenia. Kubatura dużego budynku jest „parterowa”, co odpowiada skali sąsiednich obiektów architektonicznej zabudowy. Jego zasadnicza kubatura podniesiona jest bowiem i wsparta na jednym elemencie funkcjonalnym mieszczącym hall wejściowy i klatkę schodową. Tworzy ona jednocześnie obszerne zadaszenie placu wejściowego, chroniącego mieszkańców przed tokańskim słońcem. O historii tego miejsca przypomina wyłącznie „powtórzony” komin fabryczny mieszczący w rzeczywistości windę dla osób niepełnosprawnych, przebijający ostentacyjnie ceramiczną strukturę obszernego zadaszenia obiektu, w którym rozmieszczone są poszczególne funkcje biblioteki-mediateki.

Jednymi z wielu wdzięcznych tematów projektowych w kontekście istniejących struktur przestrzennych Toskanii okazały się siedziby nowoczesnych winiarni, obiektów związanych z produkcją, konsumpcją i kulturą wina. Od ćwierćwiecza trwa budowlany boom na oryginalnie zaprojektowane winnice i kwitnie z tym związana enoturystyka, zachęcająca do obcowania z kulturą wina w wyjątkowych miejscach, przeważnie niezwiązanych z kontekstem zurbanizowanych struktur miejskich, a raczej z naturalnym krajobrazem. Właściciele winnic powierzają projektowanie obiektów architektury i obiektów z nimi związanych największym architektonicznym sławom. Autorami nowoczesnych winiarni w Europie byli do tej pory: Frank O’Gehry, Norman Foster, Zaha Hadid, Richard Rogers, Pierre de Meuron, Renzo Piano i Jacques Herzog.

Niepowtarzalna pod każdym względem jest winnica **Marchesi Antinori** w **Bargino** nieopodal Florencji, zaprojektowana przez mniej znanych architektów z Genewy pracujących z autorem koncepcji obiektu, architektem Markiem Casamontim. Jest to obiekt wielofunkcyjny o komercyjnym charakterze, łączącym obszerne składy wina w potężnych podziemnych piwnicach z promocją wina klasy *chianti*, luksusowymi sklepami winiarskimi, ale też odzieżowymi, restauracją, muzeum klanu winiarskiego Antinorich, biurami i parkingami podziemnymi. Bardzo długi budynek dyskretnie zagłębiony w naturalnym terenie wzgórza w środkowej Toskanii, ledwie widoczny z drogi ekspresowej, nie eksponuje swojej skali z premedytacją, prezentując wielki szacunek dla rodzimego krajobrazu. Jest przykładem kontekstualnej architektury w pełnym tego słowa znaczeniu. Płynne linie artykulacji horyzontalnej budynku bez podpór pionowych sprawiają wrażenie lekkiej antropomorficznej struktury zrośniętej z rodzimym terenem od zawsze. Wrażenie to potęguje ukształtowanie zamykających budynek stropów na poziomie otaczających obiekt plantacji winnic. Przy bliższym oglądzie okazuje się, że cały ruch kołowy, obsługowy, jak i komercyjny schodzi w podziemną kondygnację doświetloną światłem dziennym otwartymi kolistymi otworami od poziomu upraw plantacji (ilustracje 8 i 9).

W przywołanych tu rozwiązaniach architektonicznych i urbanistycznych struktura przestrzenna naturalnego, tokańskiego, pofalowanego krajobrazu została potraktowana jako bardzo wartościowa struktura kulturowa. I jako taka najprawdopodobniej funkcjonuje w świadomości zwykłych ludzi, mieszkańców tego regionu Włoch, ale także ludzi uczestniczących w przedsięwzięciach inwestycyjnych z różnych profesji. Zarówno te, jak i inne jeszcze rozwiązania architektoniczne poznane przeze mnie z autopsji tego dowodzą. Widząc te rozwiązania, ma się wrażenie, że w mentalności Toskańczyków nie ma znaczenia, czy przekształceniu podlega już istniejący krajobraz zurbanizowany, czy krajobraz naturalny. To ten sam krajobraz kulturowy, z ingerencją człowieka lub bez niej, ale na równi podlegający ochronie i wyłącznie subtelnym przekształceniom.

Mario Botta, szwajcarski architekt urodzony w Mendrisio, wyznawał brutalny pogląd, że: „Architektura jest pogwałceniem krajobrazu; nie można jej po prostu zintegrować, musi ona stworzyć nową równowagę”. W tym duchu tworzył swoje obiekty architektoniczne. Opisane tu najnowsze obiekty architektury

i projekt urbanistyczno-architektoniczny znakomicie oddają ten pogląd. Wypowiedziany wiele lat temu, ma on wszakże od pewnego czasu coraz więcej zwolenników w świecie współczesnej architektury, przypominając o obronie tego nieodłącznego człowiekowi środowiska, jakim jest naturalny, lokalny krajobraz, a w nim architektura, które nigdy nie występują osobno!

References/Literatura

- [1] Bajard S., Bencini R., *Villen und Garten der Toskana*, Terrail, Paryż 1992.
- [2] Braudel F., *Kultura materialna, gospodarka i kapitalizm XV–XVIII wiek. Gry wymiany*, t. 2, Warszawa 1992.
- [3] Catling Ch. (ed.), *Florencja i Toskania*, Warszawa 2012.
- [4] Gossel P., Leuthauser G., *Architecture in the 20th Century*, Kolonia 2005.
- [5] Jencks Ch., Kropf K., *Teorie i manifesty architektury współczesnej*, Warszawa 2013.
- [6] Mate F., *Mądrość Toskanii*, Warszawa 2010.
- [7] Murray P., *Architektura włoskiego renesansu*, Toruń–Wrocław 1999.
- [8] Samsonowicz H., *Szkice o mieście średniowiecznym*, Warszawa 2014.
- [9] Zumthor P., *Myslenie architekturą*, Karakter, Kraków 2010.
- [10] fabbrichina.it (online: 2.10.2014).

III. 1, 2. San Gimignano. Shopping and residential development in the neighbourhood of a mediaeval city (photo by author, 09.2014)

II. 1 i 2. San Gimignano. Zabudowa usługowo-mieszkalna w sąsiedztwie miasta średniowiecznego (fot. autor, wrzesień 2014)

III. 3, 4. Volterra. New Town Museum in the structure of a mediaeval city (photo by author, 09.2014)

II. 3 i 4. Volterra. Nowe Muzeum Miejskie w strukturze zabudowy miasta średniowiecznego (fot. autor, wrzesień 2014)

III. 5. Colle Fabbričina. Urban plan of complementation of the city structure with commercial buildings, proj. by Jean Nouvel, 2004 (source: fabbrichina.it)

II. 5. Colle Fabbričina. Plan urbanistyczny uzupełnienia struktury miasta zabudową komercyjną, proj. Jean Nouvel, 2004 (źródło: fabbrichina.it)

III. 6. Colle Fabbričina. Library-Mediatec, proj. by Jean Nouvel, 2004 (source: fabbrichina.it)

II. 6. Colle Fabbričina. Biblioteka-Mediateca, proj. Jean Nouvel, 2004 (źródło: fabbrichina.it)

III. 7. Colle Fabbričina. New residential development, proj. by Jean Nouvel (photo by author, 09.2014)

II. 7. Colle Fabbričina. Nowa zabudowa mieszkaniowa, proj. Jean Nouvel (fot. autor, wrzesień 2014)

III. 8. Bargino. Marchesi Antinori, view from the highway, arch. Marco Casamonti (photo by author, 09.2014)

II. 8. Bargino. Marchesi Antinori, widok z trasy ekspresowej, arch. Marco Casamonti (fot. autor, wrzesień 2014)

III. 9. Bargino. Marchesi Antinori, composition of modern architecture in the Tuscan Landscape, arch. Marco Casamonti (photo by author, 09.2014)

II. 9. Bargino. Marchesi Antinori, kompozycja współczesnej architektury w krajobrazie Toskanii, arch. Marco Casamonti (fot. autor, wrzesień 2014)

III. 10. Bargino, Marchesi Antinori, composition of modern architecture in the Tuscan landscape, arch. Marco Casamonti (photo by author, 09.2014)

II. 10. Bargino, Marchesi Antinori, kompozycja współczesnej architektury w krajobrazie Toskanii, arch. Marco Casamonti (fot. autor, wrzesień 2014)

